

Д.В. Веселовська
Житомирський державний університет ім. Івана Франка
Навчально-науковий інститут іноземної філології
к.філол.н., доц. Жуковська В.В.

Засоби вираження модальності в сучасній англійській мові (на матеріалі корпусів BNC та ANC)

Період середини ХХ століття характеризується значною інформатизацією та комп'ютеризацією, що в свою чергу зумовило виникнення цілого ряду наук, серед яких істотне місце належить корпусній лінгвістиці. Дослідження у цій новій галузі прикладного мовознавства здійснюють такі вчені, як: Демська-Кульчицька О. (2004), Жуковська В.В. (2013), Захаров В.П. (2005), Карпіловська Є.А. (2006), Плунгян В.А. (2009), Риков В.В. (2002), Селіванова О.О. (2000) та інші.

Наявність широкої дослідницької бази спричинила «корпусний бум» у сучасній лінгвістиці. Використовуючи великі за обсягом масиви даних корпусів, дослідник має можливість спостерігати та аналізувати поведінку мовних одиниць (слів, словосполучень, граматичних категорій, синтаксичних конструкцій тощо) в природному мовному середовищі, тобто в реально існуючих, а не штучно сконструйованих контекстах [3: 7-8]. У мовознавчому доробку наявна вже значна кількість розвідок, посвячених аналізу функціонування мовних одиниць різних рівнів на основі різних типів корпусів. Проте вивчення засобів втілення модальності в національних варіантах англійської мови ще потребують подальших досліджень, що і зумовлює актуальність представленої праці.

Мета даного дослідження полягає у визначенні специфіки відтворення модальності на матеріалі британського та американського національних корпусів. Таким чином, зазначена мета зумовлює наступні **завдання**:

1. Розглянути сутність та семантико-комунікативну природу модальності в мовознавчій науці.
2. Розглянути засоби вираження модальності в англійській мові на матеріалі британського та американського корпусів.

Варто зазначити, що середина ХХ століття характеризується не лише появою корпусної лінгвістики, а й активним дослідженням категорії модальності, яка

вважається однією з найбільш суперечливих проблем мовознавства. Саме перша об'ємна праця про модальність Ш. Балі, яка вийшла друком у 1942 році, дала поштовх для подальших досліджень явища модальності у межах лінгвістичної науки [2: 119]. Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили наступні вчені: Адмоні В.Г. (1964), Баллі Ш. (1955), Беляєва О.І. (1988), Блох М.Я. (1994), Виноградов В.В. (1950), Каушанська В.Л. (2008), Шведова Н.Ю. (1986), В.Н. Ярцева (1990) та інші. Однак, незважаючи на наявність значної кількості робіт, дана категорія вважається багатоаспектним й до кінця недослідженим явищем.

У “Лінгвістичному енциклопедичному словнику” Ярцевої В.Н. категорія модальності визначається наступним чином: “Модальність (від ст.-лат. *modalis* – модальний, лат. *modus* – міра, спосіб) – функціонально семантична категорія, що виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації повідомлення” [7: 685].

Сьогодні найбільш відомі є три види тлумачення терміну модальності у лінгвістиці: 1) модальність – це відношення змісту висловлення щодо дійсності. Прихильниками даного тлумачення є Виноградов В.В., Мірович А., та Свобода К.; 2) Беллерт І., Богуславський А., Вежбицька А. та Малджієва В. розуміють модальність як відношення мовця щодо змісту висловлювання; 3) модальність як комбінація відношення змісту висловлення щодо дійсності та відношення мовця щодо змісту висловлювання розглядається такими вченими як Гаєвська У. та Шмілауер В. Вони стверджують, що модальність є досить складним багатоаспектним поняттям, яке включає в себе декілька явищ, які накладаються один на одного [2: 122-123].

Під час дослідження засобів вираження модальності на матеріалі корпусів ми базувалися на класифікації Корунця І.В. (2001), який зауважив, що “модальність, будучи екстралінгвістичною категорією, що виражає відношення мовця до реальності, має загальні в англійській та українській мові засоби реалізації, які в себе включають:

- фонетичні засоби (наголос та інтонація);
- лексико-граматичні засоби (модальні дієслова);
- лексичні засоби (модальні слова та модальні вирази), що виражають суб'єктивну модальність” [5: 309].

На лексичному рівні модальність виражається за допомогою модальних слів *certainly, of course, no doubt, surely, apparently, indeed, evidently, naturally,*

obviously, really, actually, happily - unhappily, luckily – unluckily, fortunately – unfortunately та інші. Модальні слова виражають ставлення мовця до реальності та можливості дії, про яку йде мова. Тобто, суть модального відношення полягає в тому, як думає, розуміє, кваліфікує своє повідомлення той, хто його говорить, як він відноситься до дійсності, щоб забезпечити дієвість, актуальність основного засобу спілкування [6: 45]. Таким чином, модальні слова можна поділяються на:

1) слова, що виражають впевненість – *certainly, no doubt, surely, apparently, undoubtedly* та інші. Наприклад:

*Although students with LD and/or ADD/ADHD constitute a sizable proportion of all students with disabilities who attend college, these tips **certainly** are applicable for counseling with students on the autism spectrum, students with intellectual disability, and those with emotional or behavioral challenges [COCA: ACAD].*

*There's **no doubt** that there are a great deal of activities there as always of course when one is spending a lot of new money quite rapidly, one has to monitor it very carefully to make sure that it's being effectively spent, and I'm sure the director and this committee will continue to do that [BYU: CEN].*

У вищенаведених прикладах модальні слова *certainly* та *no doubt* використовуються для того, щоб виразити впевненість мовця щодо навколишньої дійсності.

2) слова-“підсилювачі” – *evidently, obviously, really, actually* та інші. Наприклад:

*The Court of Appeal held that there was no ground for disturbing the award as the arbitrators and the umpire were all " experts " and it was **evidently** the intention of the parties that they should settle the value and not act as formal arbitrators [BYU: CH6].*

*I assume, I mean **obviously** there are routine matters which are paid for and recorded erm in the normal way [BYU: EW7].*

Зазначені приклади демонструють відносну впевненість мовця щодо змісту висвітленої інформації, а разом з тим, й підсилюючу роль модальних слів *obviously, really, evidently*.

3) слова, що виражають невпевненість – *perhaps, maybe, probably* та інші. Наприклад:

*These attitudes are **probably** not specific to the South Wales population studied as it seems among the population at large there is a general antipathy towards institutional care Health and health care in later life [BNC: H45].*

На основі зазначених прикладів можна спостерігати невпевненість та сумнів мовця щодо достовірності висвітленої ним інформації.

4) слова, що виражають схвалення та несхвалення – *happily – unhappily, luckily – unluckily, fortunately – unfortunately* [6: 206]. Наприклад:

***Luckily**, Mr Clarke has a combative, sceptical personality [BYU: C8K].*

***Unfortunately**, we still have relatively little idea of how the child is able to move from a practical understanding of how, for example, objects change location as a result of actions performed by people, to the more abstract and general understanding of semantic categories such as agent, action and object, which provide the basis for early syntax [BNC: FAU].*

На лексико-граматичному рівні модальність виражається за допомогою модальних дієслів, таких як: *can, may, must, ought, shall, will, dare* та *need*.

Наприклад модальне дієслово *must* у наведеному контексті у сполученні з інфінітивом значеннєвого дієслова у пасивній формі виражає необхідність розгляду інформації лише у певному аспекті:

*The sequence of accidents through which the hero has to steer his suffering way to achieve fame and fortune (even to the extent, in Peter Simple, of years incarcerated in Bedlam by a wicked uncle) **must** be viewed in the context of society nearly two centuries ago [BYU: EX3].*

У наведеному прикладі модальне дієслово *can* у сполученні з дієсловами *create* and *realize* виражає теоретичну можливість, здатність: *The stress upon implicit and explicit features also suggests a similarity with the work of those developmental psychologists, who examine how social conditions **can** create and realize implicit aspects of the developmental process [BYU: GVC].*

У зазначеному прикладі модальне дієслово *may* разом з дієсловом *use* у пасивній формі дійсного способу вживається для вираження можливості здійснення дії: *A diagram **may** be used to summarize a lecture, or group of lectures, or to outline a plan [BYU: AMS].*

Подані контексти свідчать, що модальне дієслово *have to* виражає у них необхідність та обов'язковість дії, зумовленої певними обставинами: *I **have to** go home, 'said Lucy, as if torn [BYU: G3P].*

We *have to* raise money ourselves to do any outings, we're given a very small budget so we have fund raising events, and the clients have total say about how we use that [BYU: G3F].

Отже, аналіз лексико-граматичних та лексичних засобів вираження модальності, здійснений на матеріалі корпусів свідчить, що категорія модальності є варіативним й розповсюдженим явищем, яке охоплює всі жанри дискурсу, в залежності від яких має різні відтінки значень, а разом з тим є домінуючим засобом вираження ставлення автора щодо змісту висвітленої інформації.

Перспектива даного проведеного дослідження полягає у здійсненні порівняльного дослідження даних британського та американського корпусів з метою виявлення особливостей вираження модальності у двох національних діалектах англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в русском языке. – М., 1975. – 87 с.
2. Вус Н. Й. Модальність та її трактування у працях дослідників / Н. Й. Вус // Слов'янський збірник. – Одеса, 2006. – Вип. 12. – 128 с.
3. Захаров В.П., Богданова С.Ю. Корпусная лингвистика: учебник для студентов гуманитарных вузов. – Иркутск: ИГЛУ, 2011. – 161 с.
4. Жуковська В.В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. – 140 с.
5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 448с.
6. Петров Н. Е. О содержании и объеме языковой модальности. – Новосибирск: Наука, 1982. – 224 с.
7. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

8. British National Corpus. Режим доступу: <http://corpus.byu.edu/bnc/>
9. Corpus of Contemporary English. Режим доступу: <http://corpus.byu.edu/coca/>